

Olexandr Brodetsky

Anthropological sources of religiosity and ethical prerequisites of its humanization

In the article it is considered vital and anthropological base of religiosity as an invariant value and psychological factor of human and cultural self-determination. The author analyzes the ethical vectors of religious communication and outlines the possible mechanisms of its humanization in contemporary world. It is synthesized the constructive ideas of western and eastern philosophers, who studied the religious phenomenon and the ways of its humanistic potential optimization. The article combines the approaches of ethics and philosophy of religion.

Keywords: authoritarian religiosity, humanistic religiosity, weltanschauung, ethical vector, communication, values

Александр Бродецкий

Антропологические истоки религиозности и этические предпосылки ее гуманизации

В статье рассматриваются жизненно-антропологические основы религиозности как мировоззренчески-психологического инварианта жизненного самоопределения человека и культуры. Анализируются этические векторы реализации религиозной коммуникации и определяются возможные механизмы ее гуманизации в современных условиях. Осуществлен синтез конструктивных идей ряда западных и восточных философов, осмысливавших феномен религии и пути совершенствования ее гуманистически-созидающего потенциала.

Ключевые слова: авторитарная религиозность, гуманистическая религиозность, мировоззрение, этический вектор, коммуникация, ценности.

УДК: 008(477)

© Ірина Войтюк
(Київ)

ВЗАЄМОВПЛИВ РЕЛІГІЇ, ДУХОВНОСТІ ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Стаття присвячена аналізу основних тенденцій сьогодення в університетській освіті України та Західної Європи щодо сучасної релігійної та духовної складової сучасної університетської освіти. Розкрито весь комплекс суспільних явищ та заходів, пов'язаних із запровадженням релігійного компонента в систему державної освіти України. Зроблено спробу порівняти ситуацію релігійно-духовної складової університетської освіти сучасної України з аналогічною ситуацією в країнах Європи.

Ключові слова: цінність, соціум, духовність, релігія, університетська освіта.

Постановка проблеми та її актуальність. На сучасному етапі розвитку соціуму релігія як одна з провідних форм суспільної свідомості відіграє важливу роль в ньому, виконуючи світоглядну, регулятивну, аксіологічну, комунікативну та інші функції. На наш погляд, українською владою зараз створено сприятливі умови для розвитку й діяльності релігійних організацій, пропаганди релігійних культів та обрядів, проникнення релігійності в різні сфери буття.

Починаючи з останнього десятиліття ХХ століття, в Україні значно зросли масштаби релігійної освіти. Сьогодні в країні існують сотні релігійних навчальних закладів – як початкових, так і цілком професійних. Паралельно йде активний процес проникнення релігійної компоненти у світську освітню систему. Збереження моральності в суспільстві,

громадянське та патріотичне виховання – це один із ключових напрямів співпраці релігійних організацій і держави, підставою чого є та обставина, що релігійні традиції в усі часи були важливим носієм і генератором загальнолюдських цінностей.

Основним мотивом, який спонукає до реформації системи світської освіти, є криза духовності. Проблеми в створенні релігійно-світської системи освіти в нашій державі, вважають представники християнських конфесій, мають довготривалий характер і здолати їх можна тільки якщо буде прийнята нова модель розвитку суспільства. Фундаментом у новому соціумі стане духовність релігійного гатунку, а зверху на нього буде покладено міцну матеріально-економічну будівлю. Такий погляд у майбутнє освітньої системи повністю узгоджується із загальними цінностями християнського віровчення і цілком може підтвердитися у практичному вимірі. Якщо ми згадаємо історію, то в ній можна знайти численні приклади того, як християнське віровчення підвищувало рівень культури багатьох цивілізацій. І наша історія має чимало подібних прикладів. Зокрема, ефективність національно-визвольного руху під приводом Богдана Хмельницького у XVII столітті показала, наскільки важливою була робота братств. Адже саме завдяки цим релігійно-просвітницьким організаціям було виховане покоління морально стійких особистостей, для яких слово «Patria» було не пустим звуком. Просвітницька діяльність греко-католицьких священників у Західній Україні XIX – початку XX століття, продемонструвала аналогічний, хоч і менш масштабний, результат.

Аналіз наукових праць, присвячених розв'язанню проблеми. Даній проблемі присвячено достатньо уваги в науковому середовищі. Вчені, філософи, діячі культури та представники церкви і різноманітних релігійних організацій присвячували цьому питанню значну увагу. Написано багато статей, публікацій, виступів, є також монументальні праці – все це демонструє важливість і актуальність зазначеної проблеми. І загалом, якщо аналізувати публікації останніх років щодо різноманітних аспектів предмету нашого дослідження, варто згадати наступні прізвища: В.Андрущенко, Л.Губерський, М.Закович, К.Корсак, В.Кремень, С.Маслов, І.Мицько, З.Хижняк, В.Шамрай та інші. До аналізу релігійної ситуації звертались у своїх роботах такі видатні дослідники, релігієзнавці та філософи: В.Д.Бондаренко, Є.К.Дулуман, В.Є.Єленський, М.М.Закович, І.Ф.Надольний, А.М.Колодний, О.С.Кисельов, І.Лубський, Б.В.Новіков, В.Д.Піхорович, Л.О.Філіпович.

Метою статті є презентація та короткий аналіз основних світоглядно-ціннісних тенденцій сьогодення в університетській освіті України та Західної Європи. Розгляд питання щодо впровадження релігійно-духовної складової у сучасну університетську освіту.

Виклад основного матеріалу. З моменту незалежності в Україні помітно зростає роль релігійної компоненти в нашому суспільстві. Але й понині держава не готова прийняти повністю очевидне – церква почала відігравати надзвичайно важливу роль у напрямі розбудови духовності. Там, де в радянські часи всюди і завжди була держава, нині, як правило, є церква. І передусім церква бере на себе завдання по вихованню морально-етичного обличчя сучасного українського громадянина. По факту в багатьох державних освітніх закладах педагоги так чи інакше використовують сакральний матеріал у виховному процесі, однак держава, на жаль, ігнорує подібні тенденції, віддаючи перевагу застарілим стереотипам, в яких релігія немає легітимного місця в освітньому процесі. Тим не менше, в питаннях, які стосуються політичної підтримки, держава ніколи не цуралася церкви і релігійних організацій різного типу.

Отже, українській державі просто потрібно прийняти факт того, що церква стала відігравати в державі надзвичайно важливу роль. Вона, безумовно, дуже потужний соціальний інститут, з яким потрібно рахуватися. А звідси запитання: «Навіщо перешкоджати, якщо можна сприяти?» Адже за умови сприяння процес впровадження релігійної компоненти в систему державної національної освіти стане контрольованим, а отже, цілком безпечним (говорячи про безпеку, ми маємо на увазі проблему клерикалізму та антиклерикалізму).

І, справді, розширення сфери впливу релігійної освіти породжує і ряд серйозних соціальних проблем. Найбільш важлива з них – пошук форм оптимальної взаємодії

світської і релігійної освіти, визначення «допустимих меж» впливу релігійної компоненти на освітній процес, здійснюваний у світських навчальних закладах. Одним із ключових напрямків такої взаємодії стає їх функціональна інтеграція в рамках співпраці світських і конфесійних інститутів. Проблема ця не проста і включає в себе багато різноманітних нюансів. Характеризуючи акт обрання релігії тою чи іншою людиною, ми мусимо пам'ятати про те, що це психологічний акт, у якому поєднанні соціальні та особистісні мотиватори суб'єкта вибору. У процесі первинної соціалізації кожен із нас успадковує певну систему цінностей, яка і відіграє вирішальну роль у процесі обрання тої чи іншої релігії. Пізніше, під час вторинної соціалізації, коли людина, як правило, досягає незалежності (насамперед матеріальної), вона одержує можливість обрати ту релігію, яку хоче сама. На ґрунті особистої духовної емпірії людина з розмаїття релігійних традицій обирає ту, яка найбільше їй до вподоби. Потрібно, щоправда, наголосити на тому, що такий стан речей, коли представник соціуму може обрати будь-яку, на свій вибір, релігію, можливий тільки за умови релігійної свободи і демократичного суспільства.

Більшість сучасних дослідників вважають, що релігійність має хороші умови для розвитку, й поступово збільшується. Але це, в першу чергу, стосується так званих харизматичних церков та рухів, вплив яких, зазвичай, є деструктивним. Також дуже стрімко розвиваються різні псевдонауки, зокрема: астрологія, хіромантія, ворожіння, нумерологія, ясновидіння тощо, що якраз є можливим за відсутності якої-небудь цензури. В даній ситуації свобода слова дозволяє під виглядом «наукової» діяльності обманювати людей, обкрадати їх. Щоправда, групою народних депутатів Верховної Ради України нещодавно було розроблено «Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо заборони діяльності екстрасенсів, знахарів, ворожок, хіромантів та послуг з передрікання майбутнього (долі)» [6], сутність якого можна зрозуміти з його назви. Залишається сподіватися, що політики зможуть захистити науковий світогляд та припинити діяльність шахраїв.

В сучасних умовах зрозуміло, що протестантським рухам та харизматичним церквам легше пристосуватися до вимог ринкового суспільства, конкурентної боротьби між різними деномінаціями, ніж традиційним конфесіям. Можна наголосити на небезпеку відверто деструктивних, або ж тоталітарних церков, однак у Законі України про свободу совісті та релігійні організації немає визначення цих понять. У деяких випадках [1, с. 16] діяльність релігійної організації може бути забороненою, але на практиці в історії незалежної України мав місце лише один такий випадок - було заборонено діяльність Білого Братства. На нашу думку, необхідним є створення експертної комісії, яка б більш детально перевіряла діяльність релігійних організацій, не дозволяючи маніпулювати свідомістю людей.

Згідно із Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» релігійні організації можуть брати активну участь у громадському житті країни: «Релігійні організації мають право брати участь у громадському житті, а також використовувати нарівні з громадськими об'єднаннями засоби масової інформації» [7]. З іншої сторони, релігійний світогляд передбачає, як правило, визнання даної релігійної доктрини найбільш вірною, в той час як ведення будь-яких переговорів буде успішним лише за умови визнання опонента рівним, який також може виявитися правим. Представники ж церков, релігійних організацій вважають правильною свою доктрину (в даному контексті – соціальну), причому велика кількість конфесій призводить до великого плюралізму думок. Також слід зазначити, що релігійні організації в переважній більшості випадків займають консервативну позицію по таким суспільно значущим питанням, як легалізація абортів, одностатевих шлюбів тощо, яка є однозначно гріховною з релігійної точки зору.

За даними досліджень сучасних вчених, зокрема, О. Кисельова, в Україні поки що відсутнє постійне співробітництво між церковними організаціями. Певний діалог є можливим лише в деяких окремих випадках, де наявний очевидний інтерес усіх сторін (наприклад, лобювання введення курсів «православної (християнської) етики», матеріальна підтримка з боку держави тощо). На нашу думку, цілком можливим та необхідним є налагодження тісної та цілеспрямованої співпраці між релігійними та громадськими організаціями у питаннях

соціальної допомоги, волонтерства, пропаганди здорового способу життя тощо, так як робота в цих напрямках може дійсно, об'єднати світське і духовне.

Маючи законодавчо-гарантовані можливості створення власної системи освіти (внутрішньо-конфесійної) релігійні організації України протягом останнього десятиріччя надзвичайно плідно працюють над її формуванням. Станом на 1 січня 2013 р. в Україні функціонували 202 вищі навчальні заклади (академії, інститути, семінарії), окрім цього при парафіях діють 13157 недільних шкіл [9, с. 34]. Треба зауважити й те, що існують приватні освітні установи, котрі базують свою діяльність на світоглядних позиціях тієї чи іншої конфесії [13]. В Україні триває процес, котрий дістав назву релігійного пробудження: розширюється інституційна мережа конфесій, зростає авторитет церков у суспільстві, активізується їхня міжнародна діяльність, що посилює бажання батьків виховувати власних дітей у відповідності до своїх віросповідних переконань. Тому правове поле для реалізації перспектив подібного виховання потребує серйозного доопрацювання.

Поки що зближення середньої та вищої школи і релігії видається малоефективним. Поступово у сфері вищої освіти відкриваються теологічні факультети в деяких університетах (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника).

Одним із найбільш актуальних завдань духовно-гуманітарного розвитку в сучасній Україні є, безумовно, підняття рівня духовно-національної культури українців, їх національно-патріотичної свідомості. Цей аспект надзвичайно важливий в умовах глобалізації, входження системи вищої освіти України в Болонський процес. Формування національно-патріотичної свідомості студентської молоді визначає одну з головних ліній захисту національних інтересів. А наявний в Україні досвід релігійної освіти свідчить про її величезну користь: зростає духовно-моральне і патріотичне виховання молоді і дітей, починаючи з дошкільного віку [13].

Що ж стосується аналізу подібної ситуації в Європі, то можемо констатувати, що сучасний етап розвитку культури не має адекватної їй (культурі) системи освіти. Це обумовлює інтенсивні пошуки в різних країнах оптимальної моделі освіти, і насамперед гуманітарної.

У зв'язку з цим індустріально розвинені країни розглядають якість освіти, його гуманізацію та гуманітаризацію як найважливіший фактор забезпечення соціально-економічного розвитку, науково-технічного і культурного прогресу. Зарубіжна вища школа має певний досвід формування та функціонування гуманітарно-орієнтованих освітніх систем критично осмислених і врахованих при побудові та коригуванні вітчизняних моделей освіти і конкретних навчальних закладів.

Певні переваги західноєвропейської системи гуманітарної освіти, збереглися до останнього часу, багато в чому обумовлені історично сформованим характером вищої школи. По-перше, за традицією найстаріші університети Англії, Німеччини, Франції та інших країн були орієнтовані на вищу гуманітарну освіту, яка вважалася єдиною, що має справжню освітню цінність. По-друге, вища освіта в цих країнах досить збалансована з точки зору співвідношення гуманітаризації освіти в цілому і розвитку спеціального гуманітарної освіти. До найбільш ефективних систем вищої гуманітарної освіти відносяться університетські системи Англії, Франції, ФРН, та деяких інших країн. Разом з тим міститься в сучасних публікаціях різних авторів уявлення про гуманітарну освіту в зарубіжній вищій школі вельми неоднорідне. По-різному сучасні дослідники трактують і відмінності американської системи освіти від європейської, японської та інших.

У Німеччині конституція країни гарантує обов'язковість релігійного навчання в рамках офіційних шкільних програм. Але ця конституційна норма на практиці не має жорсткого застосування, тобто не відбувається категоричного протиставлення духовної освіти світській. На рівні вищих державних органів є розуміння реальної ситуації (особливо після об'єднання ФРН та НДР), яка враховує, що релігійність населення західних і східних земель все-таки різниться. Приблизно однакова кількість студентів спеціалізується в галузі гуманітарних та технічних наук: відповідно 21% і 20,8% (при цьому частка природно-математичних наук складає 15,6%). В системі загальноосвітньої підготовки вищої школи

студенти, незалежно від конкретної спеціальності, отримують глибокі й різнобічні знання з гуманітарних дисциплін, що дозволяють їм розвивати життєво важливих особистісних якостях та здібностях. При цьому акцентується увага на зв'язку розвитку науки, техніки і суспільства з гуманістичними і демократичними процесами, що відбуваються в суспільстві. Представляє інтерес номенклатура напрямів та спеціальностей, за якими закордонні університети та інші вузи готують фахівців у галузі гуманітарних і соціальних наук. Це економіка, політологія, психологія, соціологія, право, наука спілкування, управління, мистецтво та ін.

В Данії релігійне навчання незалежне відносно церков і прагне враховувати множинність світоглядних позицій. Програми з відповідних дисциплін розробляються за участю міністерства національної освіти, асоціації викладачів релігії та контролюються парламентом. У середній школі релігійне навчання пропонує курс історії релігії, який охоплює знайомство з різними віросповідними системами – ранніми, нехристиянськими, християнськими. І це притому, що номінально 87% населення країни сповідує лютеранство. Хоча Данська держава зберігає свій зв'язок із національною лютеранською церквою, в питаннях освіти діє принцип “секуляризація без лаїцизації”.

Польща, незважаючи на комуністичне минуле та примусову атеїзацію, залишається сьогодні країною з потужно представленою релігійною традицією, що, безумовно позначається на взаєминах держави і церкви в освітній сфері. Згідно з законодавством Польської Республіки, предмет під назвою “Релігія” є обов'язковим в структурі навчального комплексу.

Франція – країна, в якій тривала боротьба між державою і Католицькою церквою завершилася на користь першої. Утвердження сцієнтистської лаїчності (світськості) призвело до тлумачення релігійного світогляду як джерела безкультур'я і забобонності. В 20-х роках минулого століття громадська школа у Франції остаточно емансипувалася від релігії, духовна і світська освіта виявилися розведеними на різні полюси. Ситуація змінилася через 60 років в контексті переосмислення сутності самої лаїчності. У 80-х релігію почали розглядати не як антипод світського суспільства, а як його органічну складову, знання котрої необхідне для розуміння життя людських спільнот. Широка публічна дискусія з приводу доцільності присутності релігійної складової в громадській школі, зорганізована наприкінці 80-х – в першій половині 90-х років, встановила масштабність релігійного невігластва серед школярів і студентів. Ці дві обставини переконали владу у необхідності поглибити вивчення релігійних культур в лаїчній школі. Сьогодні Франція знаходиться перед перспективою відновлення у традиційних католицьких кантонах історичної практики впливу церкви на освітній процес. Вища сучасна гуманітарна освіта у Франції надає студентам широкий спектр гуманітарних спеціальностей за вибором: іноземні мови, історія, література, суспільні науки, архітектура, образотворче мистецтво тощо.

До гуманітарного циклу загальноосвітньої підготовки у вищій школі розвинених країн відносять, як правило, класичні та сучасні мови, літературу, історію, юриспруденцію, археологію, етику, історію і теорію мистецтва (виконавське та образотворче мистецтво), а також ті аспекти соціальних наук, які мають гуманістичний зміст і спрямованість (психологія, економіка, соціологія, соціальна політика тощо).

Особливої уваги заслуговує зарубіжний досвід гуманізації вищої школи, створення у вузах сприятливого середовища проживання і життєдіяльності на основі ідей демократії, свободи, відповідальності і довіри, співпраці і творчості. Гуманізація освіти розглядається в нерозривному зв'язку з гуманітаризацією вузу і забезпечується при вирішенні взаємопов'язаних завдань: формування стилю і способу життя вузу (шляхом науково обгрунтованого врахування інтересів, запитів і потреб особистості студента, організації партнерських відносин між студентами та викладачами, формування культури міжособистісних відносин у цілому, забезпечення цивільно-патріотичної спрямованості діяльності ВНЗ); чіткої організації навчальної діяльності; пріоритету кафедри як основної структури освітньо-виховного процесу. Кафедра – провідна функціональна одиниця

зарубіжного вузу, оскільки ефективність його діяльності, його репутація в кінцевому рахунку залежать від якості організації навчальної та наукової діяльності на кафедрах.

Таким чином, національні системи освіти розглядаються в розвинених країнах як найважливіші сфери, які спричиняють процвітання, безпеку і майбутнє країни. Разом з тим, з 70-х років ХХ століття в деяких країнах Заходу стали проявлятися кризові явища у сфері освіти. Вони були викликані, перш за все, ослабленням уваги до гуманітарного циклу в загальній структурі підготовки фахівців. Про кризу гуманітарної освіти свідчить наростаюче протиріччя між розширенням його спектру і можливостями працевлаштування випускників. Зокрема, збільшується безробіття випускників університетів гуманітарного профілю. Згідно зі статистикою, в більшості країн Західної Європи випускники гуманітарних спеціальностей мають найбільші складності працевлаштування.

Зарубіжна вища школа активно намагається знайти шляхи подолання кризи освіти. Пошуки йдуть у всіх напрямках діяльності освітніх систем, і насамперед у модифікації цінностей і цілей освіти. Провідним принципом при цьому виступає приведення ціннісної основи освіти у відповідність як з загальнолюдськими цінностями, так і зі специфікою національних картин світу.

Філософсько-світоглядну основу гуманізації та гуманітаризації вищої школи за кордоном становить система ідей, що включає: оволодіння принципами організованості світу, який оточує людину; знання основ становлення та розвитку навколишнього світу; облік духовного компонента, стану природи, людської душі, людини і людства; облік загальних принципів функціонування природних сил і законів; облік доцільної економічної діяльності людини та її наслідків в організованому світі; залежність усіх етичних міркувань від прийнятої системи соціальних координат і зміна цієї системи відповідно до принципів антропоцентричної, патоцентричної і біоцентричної етики.

Практично в кожній з розглянутих країн існує державна освітня політика, в рамках якої розробляються концептуальні цілі, шляхи і засоби розвитку і подолання кризових явищ у системі вищої освіти. Ця політика носить публічний характер і служить предметом громадського обговорення, а забезпечується за рахунок публікації її відповідних документів, проектів і програм. У цілому аналіз зарубіжного досвіду реформування вищої школи свідчить про зростаючу потребу сучасного суспільства привести модель університету у відповідність із складаним на кінець ХХ століття типом культури. У зв'язку з цим є підстави виділити новий етап розвитку університетської освіти, сутність якого полягає в актуальності розробки моделі, здатної затребувати сукупний досвід розвитку різних культурних систем, творчо інтегрувати як європейські, так і східні традиції освіти.

Виходячи з проаналізованого та викладеного нами матеріалу, можемо запропонувати як **висновок** нижченаведені шляхи і засоби розвитку і подолання кризових явищ у системі вищої освіти:

- у вузах, що займаються професійною підготовкою вчителів потрібно відкрити відділення релігійної педагогіки;
- розробити та запровадити в середній і вищій школі програм релігійного навчання, побудованих на засадах релігійної толерантності та принципах не обов'язковості;
- об'єднати та координувати зусилля педагогів, богословів і релігієзнавців в області науково-методичної і дослідницької роботи;
- сприяти підвищенню кваліфікації вчителів, які займаються релігійним вихованням у школі шляхом організації семінарів, лекцій, видання методичних посібників;
- організувати колоквиуми та круглі столи з вітчизняними та закордонними фахівцями на предмет впровадження та розвитку релігійної;
- провести державне ліцензування всіх освітніх установ, створених релігійними організаціями;
- вивчити можливість створення в системі національної освіти дошкільних та загальноосвітніх закладів за релігійною ознакою (подібно до існуючих в Україні освітніх закладів етнічних меншин).

Література

1. Андрущенко В. Основні тенденції розвитку вищої освіти в Україні на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) / В.Андрущенко // Вища освіта України. – 2000. – №1. – С. 11-17.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997.
3. Закон України про свободу совісті та релігійні організації № 987-ХІІ від 23 квітня 1991 року.
4. Віллем Ж.-П. Європа та релігії. Ставки ХХІ-го століття / Ж.-П.Віллем. – К.: Дух і літера, 2010. – 331 с.
5. Джуринський А. Н. Розвиток освіти в сучасному світі / А.Н.Джуринський. – М.: Владос, 1999.
6. Закович М. Освіта в контексті свободи совісті / М. Закович, А. Колодний // Релігійна свобода: гуманізм і демократизм законодавчих ініціатив в сфері свободи совісті (міжнародний і український контекст): наук. щорічник / [за заг. ред. проф. А. Колодного]. – К., 2000. – С. 97-100.
7. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях / А.Карась. – Л., 2003. – 520 с.
8. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
9. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ століття / В.Г.Кремень // Освіта України. – 2002. – 28 грудня. – № 102-103.
10. Литвин В. М. Українська культура й освіта в контексті суспільних трансформацій / В.М.Литвин // Урядовий кур'єр. – 2002. – 24 вересня. – № 175.
11. Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості: М-ли ХХVІ Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк: «Наука і освіта», 2009. – 460 с.
12. Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=37447
13. Сайт Релігійно-інформаційної служби України. – Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index>
14. Сайт Українського центру економічних та політичних досліджень імені Олександра Розумкова. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=299

Irina Voytiuk

Interference of religion, spirituality and university education: national and European experience

This article analyzes the major trends of our time in university education in Ukraine and Western Europe on the religious and spiritual dimension of modern university education. Disclosed the full range of public events and activities related to the implementation of the religious component of the public education system of Ukraine. An attempt was made to compare the situation of religious and spiritual dimension of the university education of modern Ukraine with a similar situation in the countries of Europe

Keywords: values, society, spirituality, religion, university education.

Ирина Войтюк

Взаимовлияние религии, духовности и университетского образования: отечественный и европейский опыт

Статья посвящена анализу основных тенденций современности в университетском образовании Украины и Западной Европы, касающихся религиозной и духовной составляющей современного университетского образования. Раскрыт весь комплекс общественных явлений и мероприятий, связанных с внедрением религиозного компонента в систему государственного образования Украины. Сделана попытка сравнить ситуацию религиозно-духовной составляющей университетского образования современной Украины с аналогичной ситуацией в странах Европы.

Ключевые слова: ценность, социум, духовность, религия, университетское образование.